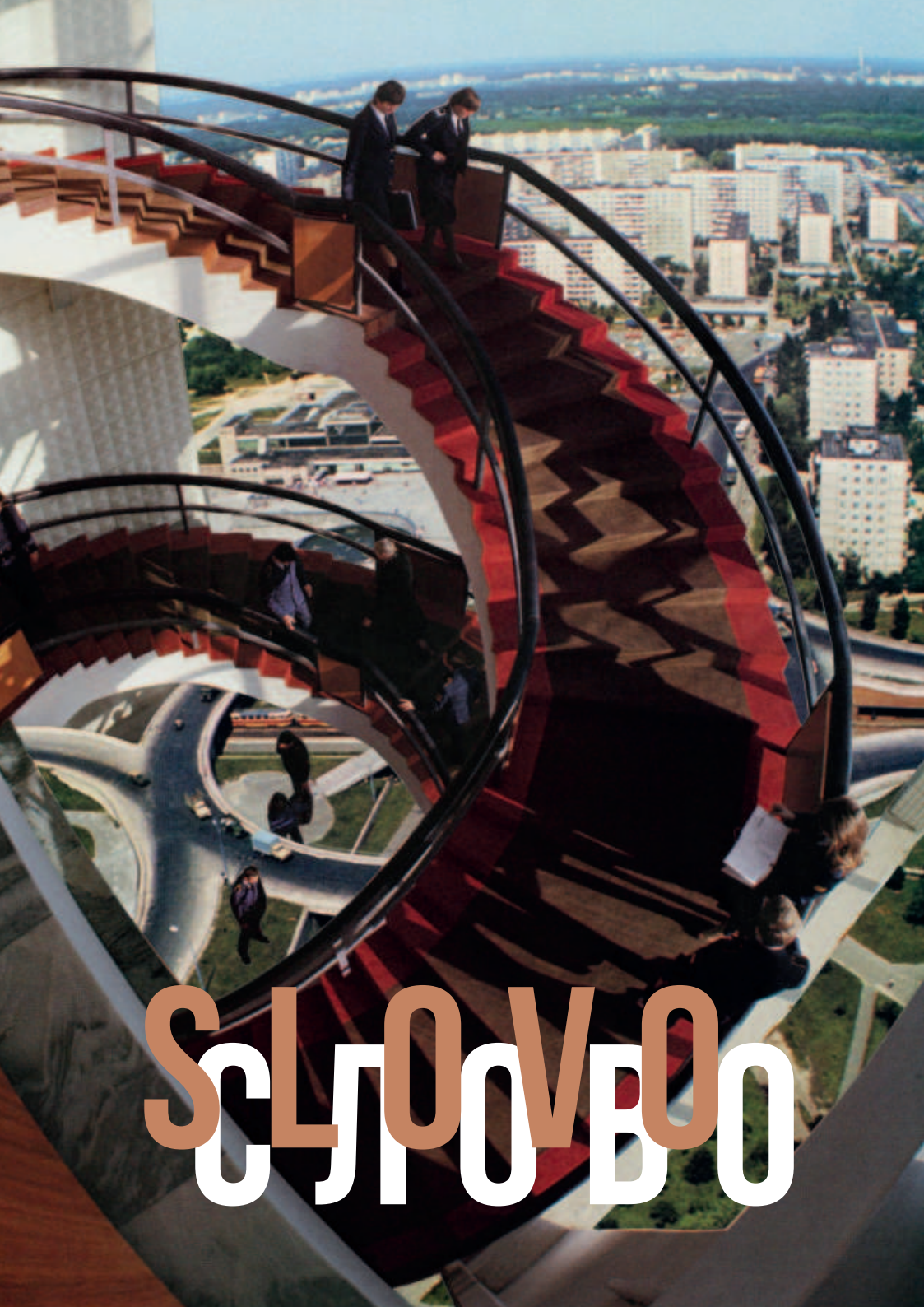

SLOVBO

DE NIEUWE REDACTIE





SAM KLOK

BA Slavische Talen en Culturen

Hoi ik ben Sam, Ik doe sinds 2024 de opleiding 'Slavische talen en culturen' en ben sinds dit jaar hoofdredacteur van de Slovo. Ik heb altijd al interesse gehad in journalistiek en ik vind de Slovo de perfecte uitlaatklep daarvoor. Ik vind het enorm leuk om me helemaal in een onderwerp te storten. Van literatuuronderzoeken tot interviews, ik vind het allemaal leuk om te doen en hopelijk komen er wat mooie artikelen uit voort!

MAARTJE GRAS

MA Engelse taal en Literatuur

Doet een master Engelse taal en literatuur. Heeft zichzelf wijsgemaakt dat Portugees leren relevant is voor haar studie. Drinkt graag koffie in the trein en kijkt Breaking Bad voor de vierde keer.

DAMIAAN REIJNAERS

PhD

Ik ben Damiaan! Eeuwig student (want ik deed twee Bachelors en Masters en doe nu een PhD) en daarom ook redacteur van de Slovo.









Ik houd van oude archiefstukken, verlaten plekken en verhalen over mensen en de wereld waarin ze leven. Het mysterie ontrafelen... die elementen zul je dus zeker tegenkomen in mijn verhalen!

Daarnaast zoek ik die verhalen ook graag zelf op. Al liftend en couchsurfend reis ik regelmatig door de post-Sovjet-Unie, waar elke onverwachte ontmoeting een nieuw puzzelstukje vormt in het ontrafelen van dit voor mij eindeloos fascinerende gebied.









TAMARA STOFFERS

MA East European Studies
MA Comparative Literature

Aangenaam! Ik ben de grafisch vormgever en redacteur van de Slovo en zal zelf af en toe ook een artikel schrijven.Ik ben onder andere geïnteresseerd in kunst en expressie; dwarsdenkende muzikanten, kunstenaars en schrijvers uit de (voormalige) Sovjet-Unie. In de aanstaande editie van Slovo deel ik een fragment uit mijn thesis over lelijke standbeelden ter ere van de paus in de Poolse openbare ruimte.

ROOD, WIT EN DE RUIMTE:



HOE DE SOVJET-UNIE HET HEELAL OPENDE

EEN PIEPKLEIN BALLETJE VERANDERDE OP 4 OKTOBER 1957 DE WERELD. HET WOOG NOG GEEN 84 KILO EN KON NIETS ANDERS DAN PIEPEN.

Het was Spoetnik 1, een gepolijste metalen bol van 58 centimeter doorsnede met vier lange antennes. Drie weken lang zond hij een eentonig "bliep-bliep" uit dat radioamateurs overal ter wereld konden opvangen. In Amerika zorgde de lancering voor een enorme schok. De Sovjet-Unie, die nog maar twaalf jaar eerder een verwoestende oorlog had overleefd, was de Verenigde Staten te slim af geweest. De ruimtewedloop was begonnen.

Technisch was Spoetnik eenvoudig. De echte prestatie zat in de raket eronder, die oorspronkelijk was gebouwd om kernkoppen over de wereld te schieten. De lancering paste in het Internationaal Geofysisch Jaar (1957-1958), maar echte wetenschap deed de satelliet nauwelijks: er zaten alleen temperatuur-sensoren in. De radiosignalen leverden bovendien gegevens op waarmee wetenschappers de bovenste atmosfeer konden bestuderen. Een veel ambitieuzere wetenschappelijke satelliet liep vertraging op, waarna Koroljov koos voor dit simpele ontwerp om de Amerikanen voor te blijven. Vanaf de eerste dag waren militaire techniek, wetenschappelijke nieuwsgierigheid en prestigepolitiek met elkaar verweven.

DE MAN ACHTER DE SCHERMEN

Het succes had een gezicht, maar dat mocht de wereld lang niet zien. Sergej Koroljov was de hoofdontwerper van het Sovjetprogramma. Zijn naam bleef decennialang staatsgeheim; in de kranten heette hij gewoon "de Hoofdontwerper". Pas na zijn dood in 1966 werd bekend wie hij was.

Koroljov had al een raketcarrière achter de rug toen Stalins Grote Terreur hem in 1938 trof. Hij werd gearresteerd, onder valse beschuldigingen, mishandeld en veroordeeld tot dwangarbeid, onder meer in het kampencomplex bij Kolyma in het uiterste oosten van Siberië. Later werkte hij in een sjarasjka: een gevangenis-ontwerpbureau waar gearresteerde ingenieurs onder dwang aan militaire projecten werkten. In 1944 kwam hij vervroegd vrij.

Zijn belangrijkste creatie was de R-7, de eerste succesvolle intercontinentale ballistische raket. Als wapen was deze eigenlijk onpraktisch: te groot, te kwetsbaar en met een veel te lange voorbereidingstijd. Als ruimteraket was het een meesterwerk. De R-7 werd de stamvader van een hele raketfamilie, en een afgeleide ervan, de Sojoez, vliegt in aangepaste vorm nog altijd.

EEN HOND DIE NIET TERUGKEERDE

Een maand na Spoetnik 1 volgde de tweede sensatie. Op 3 november 1957 vloog Spoetnik 2 de ruimte in met een levende passagier die niet kon terugkeren: de zwerfhond Laika, opgepikt op de straten van Moskou. Jarenlang werd beweerd dat ze nog dagen leefde. Pas in 2002 maakte een Russische wetenschapper bekend dat Laika al na enkele uren was gestorven door oververhitting en stress. Er bestond nog geen techniek om de capsule veilig terug te brengen, en Laika's lot wekte veel verontwaardiging.

Andere honden hadden meer geluk. Belka en Strelka vlogen in augustus 1960 mee met Spoetnik 5 en keerden heelhuids terug. Een pup van Strelka, Pushinka, werd cadeau gedaan aan de familie Kennedy in het Witte Huis. Ze kreeg later zelf pups met Charlie, de hond van de Kennedy's.



afbeelding van een op een ansichtkaart gedrukte illustratie waarop belka en strelka de groetjes doen vanuit de ruimte.

izogiz, 1961

GAGARIN: DE EERSTE MENS

Op 12 april 1961 werd de 27-jarige piloot Joeri Gagarin gelanceerd in de Vostok 1. Hij maakte één omloop om de aarde en de vlucht duurde 108 minuten. Daarna werd hij op ongeveer zeven kilometer hoogte met zijn schietstoel uit de capsule geschoten en daalde hij met een parachute neer. Dat was zo ontworpen: de bolvormige capsule landde te hard voor een mens. Moskou maakte dat detail aanvankelijk niet bekend. Voor erkenning van het record door de internationale luchtvaartfederatie FAI moest de kosmonaut samen met zijn toestel landen. Pas later kwam de waarheid boven water.

Gagarins vriendelijke uitstraling en zijn afkomst uit een arbeidersgezin (zijn vader was kolchozarbeider) maakten hem bijzonder geschikt als publiek gezicht van het Sovjetprogramma. Hij overleed in 1968 bij een trainingsvlucht met een straaljager, op 34-jarige leeftijd.

HET LICHAAM ALS STAATSPROJECT

Een kosmonaut was meer dan een piloot. Kandidaten werden streng medisch gekeurd, en tijdens de vlucht zonden sensoren hun hartslag en andere lichaamsfuncties naar de grond. Berichten over hun voortreffelijke gezondheid dienden ook als propaganda: het socialistische systeem kon, zo luidde de boodschap, uitzonderlijke mensen voortbrengen. Onderzoeker Martine Mussies betoogt dat het lichaam van de kosmonaut daarmee een politiek instrument werd: tegelijk wetenschappelijk meetobject en symbool van socialistische superioriteit.

Het patroon is zichtbaar bij Valentina Teresjkova. Zij vloog in 1963 de ruimte in, maar het duurde tot 1982 voordat met Svetlana Savitskaja de tweede Sovjetvrouw volgde. Haar vlucht bleef lang een uitzondering in plaats van het begin van een nieuwe praktijk.

PRIMEURS OP EEN RIJ

De Sovjet-Unie haalde jarenlang de ene primeur na de andere binnen:

- 1959: Loena 2 bereikte als eerste door mensen gemaakt object het maanoppervlak, en Loena 3 fotografeerde de achterkant van de maan.
- 1961: Gherman Titov werd op 25-jarige leeftijd de jongste mens in de ruimte en de eerste die er meer dan een dag doorbracht.
- 1963: Valentina Teresjkova werd aan boord van Vostok 6 de eerste vrouw in de ruimte. Ze is nog altijd de enige vrouw die een solovlucht maakte.
- 1965: Aleksej Leonov maakte op 18 maart de eerste ruimtewandeling. Zijn pak blies zich zo ver op dat hij bijna niet meer terug de sluis in kon. Hij moest lucht aflaten om binnen te komen.
- 1966: Loena 9 maakte de eerste zachte landing op de maan. Venera 3 bereikte als eerste ruimtevaartuig het oppervlak van een andere planeet (Venus), al kon de sonde niets meer doorgeven.
- 1970: Venera 7 zond als eerste sonde gegevens door vanaf het oppervlak van Venus.

DE MAAN: EEN VERLOREN RACE

Toch verloor Moskou de race die het meeste prestige opleverde. Toen de Amerikanen in 1969 met Apollo 11 op de maan landden, had de Sovjet-Unie geen antwoord. Het Sovjet-maanprogramma werd in het diepste geheim gevoerd en pas veel later erkend.

De reuzenraket N1 was het equivalent van de Amerikaanse Saturnus V, maar alle vier de testlanceringen tussen 1969 en 1972 mislukten. De mislukkingen hadden zowel technische als organisatorische oorzaken. Bij de tweede poging, op 3 juli 1969, explodeerde rond de start de turbopomp van motor 8 en brak er brand uit. Het automatische motorbewakingssysteem KORD schakelde de motoren uit, waarna de raket terugviel op het lanceerplatform en bij de inslag explodeerde, met enorme schade tot gevolg. De precieze oorzaak van de pompstoring is nooit met zekerheid vastgesteld.

Een structureel probleem was dat de eerste trap dertig motoren telde en niet als geheel op een teststand kon worden beproefd. Daarnaast waren de middelen beperkt en werkten de ontwerpbureaus elkaar tegen: Koroljov, Valentin Gloesjko en Vladimir Tsjelomej streden om geld en politieke

gunst. Koroljovs onverwachte overlijden in 1966, tijdens een operatie, was een zware slag voor het programma. Het werd in de jaren zeventig beëindigd.

De Sovjets slaagden er wel in onbemande sondes naar de maan te sturen. Loena 16 bracht in 1970 bodemmonsters terug, en de Loenochod-maanwagens reden op afstandsbediening over het oppervlak.

LEVEN IN EEN BAAN OM DE AARDE

Na de maanrace koos Moskou een ander doel: langdurig verblijf in de ruimte. In 1971 werd Saljoet 1 gelanceerd, het eerste ruimtestation ter wereld. De eerste bemanning die er daadwerkelijk aan boord ging, de drie kosmonauten van Sojoez 11, kwam om het leven bij de terugkeer. Een drukvereffeningsventiel opende voortijdig, waardoor de capsule zijn lucht verloor. Zij zijn tot nu toe de enige mensen die stierven terwijl ze zich werkelijk in de ruimte bevonden.

Het hoogtepunt kwam in 1986 met Mir, een modulair station dat tot 2001 in gebruik bleef. Het was een technisch huzarenstukje, al ging er ook veel mis, zoals een brand aan boord en een aanvaring met een vrachtschip in 1997. Valeri Poljakov verbleef er van januari 1994 tot maart 1995 bijna 438 dagen aan één stuk, nog altijd het record voor de langste ononderbroken ruimtevlucht. Mir groeide bovendien uit tot een internationaal project, met bezoeken van Amerikaanse spaceshuttles en buitenlandse astronauten.

Al in 1975 gaf de Koude Oorlog even een glimp van samenwerking. Tijdens het Apollo-Sojoez-project koppelden een Amerikaans en een Sovjetruimteschip in een baan om de aarde aan elkaar, en de bemanningen schudden elkaar de hand.



EEN ERFENIS DIE BLIJFT

De Sovjet-Unie hield in 1991 op te bestaan, haar ruimtevaarterfenis niet. Na het stopzetten van de Amerikaanse spaceshuttle in 2011 was de Sojoez tot 2020 het enige bemande transportmiddel naar het Internationale Ruimtestation ISS. Vanaf 2020 kreeg ze concurrentie van SpaceX Crew Dragon. Een ontwerp uit de jaren zestig vliegt nog steeds mee.

Het is een diepere paradox dan ze op het eerste gezicht lijkt. De Sovjet-Unie vervolgde haar ingenieurs en hield successen én mislukkingen geheim, maar was ook een systeem dat enorme middelen kon mobiliseren voor prestigeprojecten en uitstekend technisch onderwijs bood. De ruimtevaart slaagde dus niet alleen ondanks dat systeem, maar ook dankzij zijn prioriteiten. Een land dat zijn beste ingenieurs soms in kampen stopte, bracht de eerste satelliet, de eerste mens en de eerste vrouw de ruimte in.



postzegel met portret van valentina tereszjkova

VOOR WIE VERDER WIL LEZEN

DOOR MARTINE MUSSIES

- Slava Gerovitch, Soviet Space Mythologies (2015), over de constructie van de kosmonaut als Sovjetheld
- Asif Siddiqi, Challenge to Apollo: The Soviet Union and the Space Race, 1945-1974 (2000), over de politiek en organisatie achter het Sovjetprogramma
- Boris Tsjertok, Rockets and People (NASA History Series, vier delen, 2005-2012), de memoires van een van Koroljovs naaste medewerkers
- Martine Mussies, "The cosmonaut's body: Medical politics and Soviet space medicine", Hektoen International Journal of Medical Humanities (2025), over geneeskunde, ideologie en het lichaam van de kosmonaut

DE APOKALYPTISCHE WERELDEN VAN STANISŁAW WITKEWICZ



Wat kan het werk van een Poolse avant-garde kunstenaar ons vertellen over de wereld van nu?

.Begin september 1939 vluchtte de 54-jarige schrijver en schilder Stanisław Ignacy Witkiewicz samen met duizenden andere Poolse vluchtelingen vanuit Warsaw naar het oosten van het land. Toen op 17 september ook de Sovjet-Unie Polen binnenviel, was Witkiewicz's grootste angst werkelijkheid geworden. De dag na de inval sloot hij een zelfmoordpact af met zijn vriendin Czesława Oknińska. Alleen zij overleefde de poging.

Witkiewicz groeide op in Zakopane als zoon van de schilder, kunstenaar en criticus Stanisław Witkiewicz. Hij kreeg thuisonderwijs van zijn vader en begon als kind al met schrijven en schilderen. Hij werd in 1914 officier in het Russische leger, waar hij in 1916 de Russische Revolutie meemaakte en zich tegen het communistische regime keerde. Na zijn terugkeer naar Zakopane in 1918 werd hij voltijds kunstenaar en schrijver. Witkiewicz was in de eerste instantie een belangrijke schilder uit de formistische school; een Poolse avant-garde beweging geïnspireerd door het expressionisme, cubisme en Poolse volkskunst. Later wendde hij zich volledig meer tot het schrijven. Witkiewicz hoorde tijdens het Poolse interbellum bij de catastrofisten, een groep Poolse avant-garde denkers en schrijvers die vooral actief waren tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Vanaf de jaren '30 schreef hij veel over filosofie, maar hij kwam steeds meer te lijden onder depressies en een slechte fysieke gezondheid.

Het einde van de Eerste Wereldoorlog in 1918 had Polen na bijna 150 jaar weer terug op de Europese kaart gebracht; met de ondertekening van het Molotov-Ribbentroppact tussen Duitsland en de Sovjet-Unie zou Polen opnieuw verdeeld worden tussen machtige rijken. Voor Polen was het interbellum een tijd van grote problemen: politieke corruptie en versplintering, een economie die na de oorlog bijna volledig opgebouwd

moest worden, en een bevolking die voor bijna een derde bestond uit etnische minderheden – Oekraïners, Duitsers, Joden, Wit-Russen – die zich ondervertegenwoordigd voelden. Tijdens deze periode stelden Witkiewicz – of Witkacy, zoals hij zichzelf noemde – en zijn tijdgenoten elkaar vragen over de toekomst van cultuur, beschaving, normen en waarden en de rol van het individu daarin. (Het woord ‘catastrophe’ komt immers van het Griekse καταστροφέ, wat ‘wending’ of ‘ondergang’ betekent.) Witkacy voorspelde dat de voortschrijdende beschaving het einde van individuele expressie zou inluiden; de samenleving zou volgens hem volledig gemechaniseerd worden, waardoor er geen ruimte meer zou zijn voor creatieve geesten. In Witkacy’s toneelstukken uit het interbellum zijn de aristocratie, de middenklasse en de onderklasse bovendien voortdurend met elkaar in conflict. De individuele hoofdpersonen staan er meestal alleen voor in een vijandige wereld; conformisme is de prijs die het individu betaalt om te kunnen overleven. Het alternatief is meestal een vorm van sociaal isolement.

Witkacy schreef tijdens het interbellum talloze stukken waarin zijn apocalyptische toekomstbeeld naar voren komt. De roman Nienasycenie (in het Engels vertaald naar Insatiability) uit 1930 speelt zich bijvoorbeeld zich af rond het jaar 2000, een wereld waarin Polen is overlopen door een modern Mongools leger. De afgezanten van de Chinese leider Murti Bing geven elke burger een speciale pil, DAVAMESK B 2, waarmee het vermogen van de mensen om zelf na te denken en in opstand te komen wordt onderdrukt. Witkacy’s absurdistische toneelstuk Oni uit 1920 (in het Engels vertaald naar They) beschrijft een totalitaire staat die als doel heeft om de gehele samenleving te automatiseren, waardoor een individueel bestaan niet langer nodig is en er uiteindelijk een volledig ‘geautomatiseerde mens’ ontstaat. (In het Engels verwijst They naar de anonieme vertegenwoordigers van het regime.) En in Szalona lokomotywa (The Crazy Locomotive) uit 1923 is de politieke macht volledig in

handen van moordenaars en krankzinnige figuren. Witkacy bekritiseerde niet alleen de heersende elite, maar ook de werkende klasse: in veel van zijn boeken en toneelstukken worden werkenden geportretteerd als slaafs: makkelijk om te beheersen en controleren. De toneelstukken en romans van Witkacy liepen voor op het dystopische werk van auteurs als Aldous Huxley, en op de theatre of the absurd (absurd theater) uit de jaren ‘50, een toneelgenre waarin de onlogische en irrationele kant van het leven benadrukt werd. Witkacy zei over hij de toekomst zag:

“People of the future will need neither truth nor beauty; they will be happy”, this will be, however, the terrible tedium of a mechanical, spiritless life”

bron: literat.ug.edu)

Helaas zijn van Witkacy’s 42 toneelstukken slechts 21 bewaard gebleven. Na 1945 werd zijn werk beschouwd als gevaarlijk en decadent. Toen er in Polen meer politieke vrijheden kwamen na de arbeiders-protesten van 1956, werden zijn boeken al snel opnieuw uitgegeven en uiteindelijk ook naar het Engels vertaald. Hoewel Witkacy in Polen inmiddels wordt erkend als een groot kunstenaar en postuum literaire prijzen heeft ontvangen, blijft hij buiten Polen een minder bekende kunstenaar, ondanks zijn overduidelijke talent en relevantie voor het nu.

Witkacy’s literaire ouvre uit het Poolse interbellum is zonder twijfel grimmig: het weerspiegelt de geest van een kunstenaar die diep geëngageerd was met filosofie en politiek, en zich steeds meer zorgen maakte over een nieuw invasie van Polen door buitenlandse machten. Wie de toneelstukken van Witkacy leest en bekend is met toneelschrijvers en auteurs als Eugène Ionesco en

Aldous Huxley, ziet waarschijnlijk overeenkomsten met latere, internationaal bekendere kunstenaars. In stukken zoals Oni en Szalona lokomotywa zijn er akelige overeenkomsten met latere totalitaire regimes in Italië en Nazi-Duitsland, en misschien ook wel met de politieke visies van schimmige figuren uit de techwereld zoals Elon Musk en Curtis Yarvin.



Geschreven door Maartje Gras

bron:

https://literat.ug.edu.pl/autors/witkacy.htm



RUBRIEK VAN SAM KLOK

DE ERVARINGEN UIT HET BUITENLAND ZIJN BINNEN



Zoals elk jaar waren er afgelopen schooljaar weer studenten die het aandurfden om op uitwisseling te gaan. Zij hebben van januari tot en met juni gestudeerd op verschillende plekken in Oost-Europa. Van Riga tot aan Praag, de studenten van de UvA waren weer tijdelijk een woonplek rijker. Wij hebben twee enthousiaste studenten gevonden die voor de Slovo een stukje wilden schrijven over hun tijd daar.

BINNE - VIJF MAANDEN BUITENLANDVERBLIJF IN PRAAG; WAAR IS AL DIE TIJD GEBLEVEN?

Toegegeven, vooraf vond ik het best spannend hoe mijn buitenlandverblijf in Praag zou gaan uitpakken. Zo'n gevoel van onzekerheid over iets groots waarvan je op dat moment nog geen enkel idee hebt hoe het zal gaan worden. Alleen al je slaapplek, toch niet onbelangrijk. Heb pas ter plekke iets kunnen vinden, de eerste twee weken zat ik in hotels. Dan de met veel moeite gekozen vakken en met name het plannings- en goedkeuringsproces vooraf eromheen. Dat kan echt wel iets efficiënter UvA! Bleek bij aankomst ook nog eens dat meer dan de helft van de vakken van mijn keuze om verschillende redenen niet doorging of overlap had…en dus begon het hele proces opnieuw… Hier was ik echt niet blij mee… Daarnaast je kent nog helemaal niemand en hoe ga je je nieuwe stad je eigen maken?

Maar vervolgens, na een paar weken, viel alles op z'n plek. Via via vond ik een hele fijne studio en er kwamen interessante vakken in de plaats voor de eerste keuze. Architectuur heeft me echt gegrepen bijvoorbeeld. Ik ben een al wat oudere student. Er werden vele Erasmus activiteiten georganiseerd, maar ik heb ze aan me voorbij laten gaan. Praag zit echter vol expats en al snel vond ik mijn draai in deze groepen en leerde leuke mensen kennen, waar ik hopelijk ook hierna nog contact mee zal houden. De eerste maand lag er nog volop sneeuw en was ik druk met langlaufen, daarna werd ik lid van roeiclub Slavia om de conditie toch een beetje op peil te houden want de halve liters 'černý pivo' tikken toch wel aan iedere keer. Ook (of nee, vooral) buiten het toeristische centrum is Praag echt leuk, sowieso super mooi en steeds weer verrassend. Nog steeds rijden er (ook) leuke oude trammetjes rond en lijn 18 bracht me altijd weer trouw naar huis. Echte natuur is ook maar een paar tramhaltes of treinstops verwijderd van de stad en er werden ieder weekend meerdere hikes georganiseerd. Na een voetbalwedstrijdje kijken in het geweldig gelegen stadion van Dukla Praha was ik om en werd fan. Het

was leuk om geregeld een potje te kijken. Daarvoor had ik ijshockey geprobeerd, hetgeen hier heel groot is, maar wat is dat oersaai om naar te kijken zeg. Gelukkig maakte de ambiance met zo'n 30.000 fanatici veel goed. Het eten buiten de deur in Praag vond ik ook fantastisch. De vele Vietnamese restaurants zijn bijna allemaal top en een andere favoriet van mij was restaurant 'U Pečeného Kolena' (bij de gebraden knie)…hun specialiteit? Inderdaad, knie dus. Echt heel lekker! Praag heeft ook een top cultureel aanbod wat betreft opera, theater en film, tegen een stuk aantrekkelijker prijzen dan we in Nederland gewend zijn. In het 'Veletržní palác' museum voor moderne kunst ben je zelfs na vijf bezoeken nog niet uitgekeken. Misschien heeft Praag ook wel de mooist gelegen dierentuin ter wereld? En dan zijn er nog de vele 'hospodas' in alle soorten, kroegen dus. Geregeld kwamen er familie en vrienden langs en was je ineens een halve toergids, ook echt leuk. Dan heb ik het Romani muziekfestival nog niet eens genoemd, geweldig om erbij te kunnen zijn!

En dan ineens begint de tentamenperiode en daarna is het grote avontuur redelijk abrupt voorbij. Vijf hele maanden zijn voor mij echt omgevlogen. Moet ik echt weer naar huis? Mocht je dit lezen, terwijl je zelf twijfelt of je dat buitenlandverblijf wel moet doen, wil ik maar één ding zeggen: Doe het gewoon! Het is een unieke kans, die je als je mij vraagt, absoluut niet mag missen.

Tot slot, ga je binnenkort naar Praag, vergeet dan niet om ook omhoog te kijken. Gevels van gebouwen zijn zo mooi afgewerkt tot vaak de bovenste verdieping dat je veel mist als je je tot ooghoogte beperkt.

Veel plezier,
Binne Flootman












DUKLA
PRAHA

TJIBBE – RIGA

Voor het buitenlandverblijf van onze studie was ik in Riga. Toen ik mij in 2024 aanmeldde voor de bachelor Slavische talen en culturen stond er op de website van de UvA nog Sint-Petersburg. Gelukkig kon professor Merz mij al vertellen dat wij naar Riga zouden gaan als hoofdvakker Russisch. En wij blijken ook het laatste jaar te zijn dat naar Riga gaat. Persoonlijk trok de stad mij altijd aan met haar historie en knooppunt van verschillende talen en culturen. Helaas spreekt de meerderheid van Riga Lets, maar ondanks die uitdaging heb ik m'n best gedaan om zo veel mogelijk Russisch tegen die Letten te praten. Het kwam ook voor dat ik in een winkel Russisch begon te praten tegen de verkoper, en dat die in het Lets ging antwoorden. Waarschijnlijk hadden wij elkaar allebei totaal niet begrepen, maar het afrekenen was desondanks gelukt. Ze waren niet allemaal even blij dat ik alleen Russisch praatte.

Bij aankomst eind januari zag de stad er voor mij echt uit als een doolhof. Mijn richtingsgevoel is erg goed, maar nu leek echt elk gebouw op hetzelfde Sovjetblok. Onze eerste schooldag op de universiteit voelde meer aan als een soort Noordpoolexpeditie met -26 graden. Nou ja, welkom thuis. Gelukkig hadden wij vele lieve professoren, de manier van lesgeven was wel wennen. Als een soort vleeskeuring werden onze namen opgenoemd bij het begin van een les waarbij wij uitgebreid werden aangestaard door de professor. Tijdens die volledig Russischtalige lessen waren de eerste drie weken echt een enorme uitdaging. Doodsbenauwd zat ik in die les, bang om een vraag te krijgen die ik niet zou begrijpen.

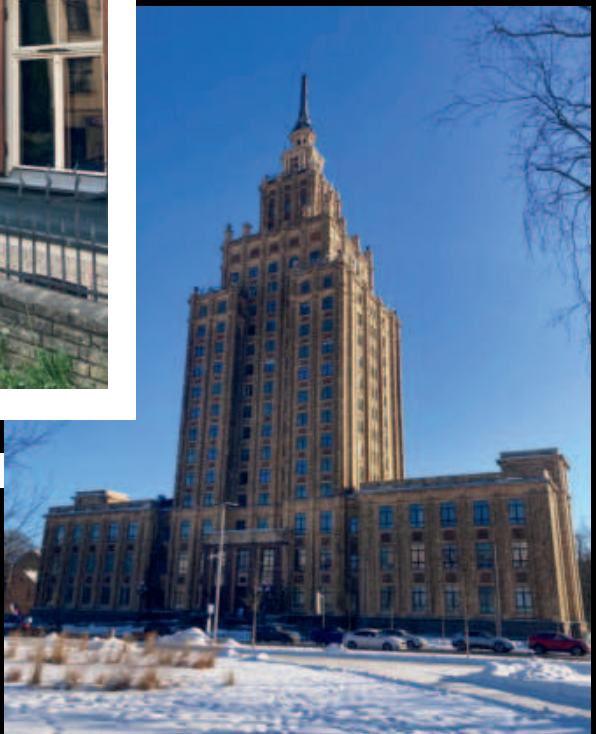
Vanaf maart smolt de sneeuw en kon je ook normaal op een stuk stoep lopen. Helaas zag de stad er weer compleet anders uit nu er voor het eerst wat groen en bruin van het gras zichtbaar was. Ik was vergeten hoe gras eruitzag. Wij mochten ondertussen haast wekelijks presentaties gaan houden. Waar wij met veel gepuzzel op de Letse website van de universiteit uitzochten wat we precies moesten doen, waren er klasgenoten die hele toneelstukken gingen opvoeren. Het veranderde soms meer in een toneelschool dan een les over de Russische cultuur.

Naast dat wij lessen hadden met Russischtalige Letten, waren er ook Russische taalvaardig-heidslessen met internationalen, vooral Fransozen en Duitsers. Wel handig als je verschillende talen wilt oefenen buiten de les. Het universiteitsgebouw zag er precies uit zoals je verwacht: een betonnen Sovjetblok. Gebouwd door de Sovjets in 1944 als ziekenhuis naast het station.

Vanaf Mei kregen ook wij warmer weer en kon je goed door Letland reizen. Nabije steden van Riga waren verbazend genoeg in veel betere conditie dan de hoofdstad zelf. Als je meer naar het oosten reist, kom je ook gelijk in volledig Russisch-sprekend gebied, voor ons dus wel zo prettig. De trein die daar reed was een stinkend sovjet-dieselapparaat, wel leuk voor de echte sfeer. Meer naar het westen kon je naar de kuststeden reizen. Jūrmala heeft een prachtig Baltisch strand. Opvallend werd hier wel de leegstand, ik heb in Ventspils alleen lege straten gezien, Liepāja was er niet veel beter aan toe. In Riga zelf kon je de belangrijke ijshockeywedstrijden volgen op grote schermen door de stad. Men had vele feestdagen in de stad en de Letten

gaan dan ook meteen in hun nationale klederdracht rondlopen, wel grappig om die kostuumpjes te zien. De musea waren verrassend interessant en vaak modern. Helaas, hoe moderner het museum, hoe kleiner de kans dat je het museum in het Russisch kon bekijken. Als eindoordeel zou ik Riga een voldoende geven en aanraden om te bezoeken, maar van de universiteit moet je niet veel verwachten; studeren doe je beter ergens anders. Atā!












HOHNER









РУБЛЁВО
ROEBLJOVO

De Moskouse metro blijft maar uitbreiden. Sinds de opening van de Amsterdamse Noord-Zuidlijn kwamen er al zo'n zestig stations bij; inmiddels telt de metropool er meer dan driehonderd.



Tot de toekomstige blikvangers behoort het station Roebljovo-Archangelskoje, gelegen in een gloednieuwe wijk aan de rand van de stad, waar op dit moment duizenden woningen worden gebouwd. Het station staat gepland voor 2027 en werd ontworpen door het bureau van de in 2016 overleden toparchitecte Zaha Hadid, die de ontwerpwereld een nieuwe richting gaf.

- АРХАНГЕЛЬСКОЕ
- ARCHANGELSKOJE

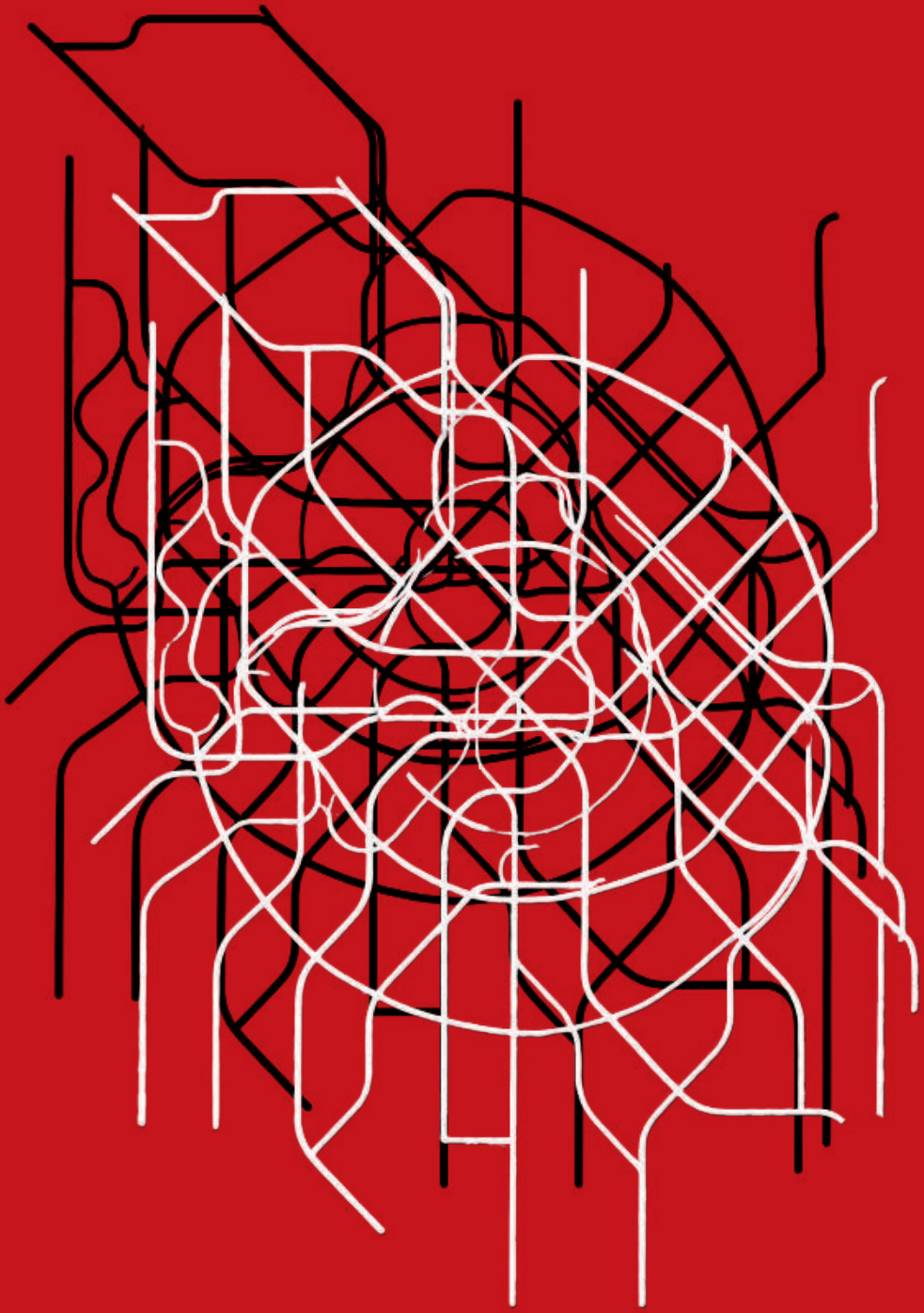
Ik vroeg mijn vriendin Polina, Moskoviet en architect, naar de opgave om dit bijzondere metrostation te realiseren. Voor haar ligt de uitdaging niet bij het ontwerp zelf, maar bij 'de evenwichtsoefening op de grens van een creatieve droom en de technische werkelijkheid':



'De architectonische uitstraling van station Roebljovo-Archangelskoje markeert een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de Moskouse metro, en zet daarmee de traditie voort om openbaarvervoersknooppunten te verheffen tot iconen van hun tijdperk. Het concept van

architectenbureau Zaha Hadid Architects, dat de internationale ontwerpcompetitie won, krijgt hier gestalte in een ware triomf van wat in de architectuur 'parametrisme' is gaan heten: een ontwerpvorm waarbij veel gebruik wordt gemaakt van computermodellen en wiskundige berekeningen, waardoor de ruimte dynamiek krijgt en als een vloeiende beweging aanvoelt (ons eigen filmmuseum Eye is er een voorbeeld van). De nalatenschap van de grote architecte gaat moeiteloos op in het Moskouse stadsbeeld en biedt de toeschouwer een samenspel van vormen dat aansluit bij het ritme van de moderne metropool.

De dynamiek van de perronnen wordt bepaald door doorlopende lijnen, waardoor sculpturale kolommen en gewelven in elkaar over lijken te vloeien. Het futuristische karakter van het station wordt versterkt door een innovatief lichtconcept: in de pilaren geïntegreerde lichtstroken benadrukken de vloeiende vormen en geven het geheel een visueel ritme. De technologische verfijning van het project komt tot uitdrukking in het gebruik van geavanceerde materialen, waarin esthetiek en strenge veiligheidseisen hand in hand gaan. Acrylsteen met een natuurgetrouwe textuur en aluminium honingraatpanelen vloeien over in een vloerafwerking van natuurlijk graniet, het zogenoemde 'Gabbro-Amfiboliet'. Het complexe tegelpatroon, met afgeschuinde hoeken en decoratieve accenten, die vanuit de voet van de pilaren naar buiten waaieren, maakt van het perron een intuïtieve navigatieruimte, waardoor de dagelijkse reis verandert in een ontmoeting met de architectuur van de toekomst.'



Door Damiaan Reijnaers
(Vertaald uit het Russisch, met de redactionele toevoeging van de uitleg over parametrisme.
Afbeelding; Moskvich Magazine,
Illustratie; kaart Moskouse metro 2012)

EEN TA
NOOIT B

Mijn Slavisch artefact is een Nederlands zakwoordenboekje

Het formaat past in een jaszak, de rug is gekreukt en de omslag toont een jonge vrouw in rood-zwarte klederdracht, half verscholen in de klimop. Wat & Hoe Joegoslavisch, zesde druk, 1972, uitgegeven door Kosmos. Wie het openslaat, vindt geen grammatica en geen literatuur, maar wat een toerist nodig had: hoe bestel je koffie, hoe vraag je de weg, hoe zeg je dat je trein vertraging heeft. Een analoge Google Translate, met uitspraakhulp erbij.

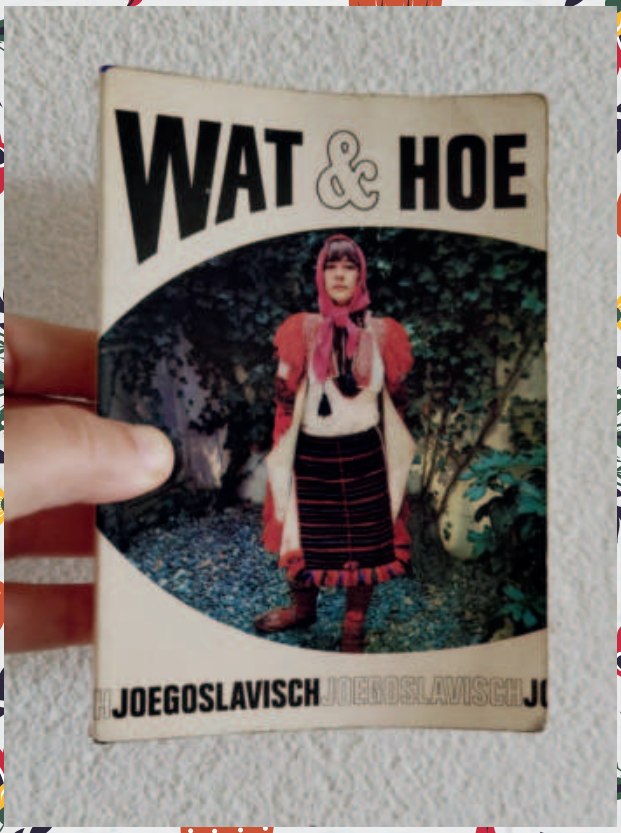
Toch is dit boekje meer dan een curiositeit. Het is een taalkundige tijdcapsule uit een land dat niet meer bestaat, over een taal die volgens de titel ook niet bestaat.

Een naam zonder taal

Er was geen taal die officieel "Joegoslavisch" heette. De federatie kende verschillende nationale standaardtalen, waaronder Servo-Kroatisch, Sloveens en Macedonisch, en de grondwet van 1974 garandeerde uitdrukkelijk de gelijkheid van de talen en alfabetten van de volkeren van Joegoslavië. "Joegoslavisch" was een handige toeristische verzamelnaam, geen officiële taalnaam.

AL DIE ESTOND

DOOR MARTINE MUSSIES



Servo-Kroatisch zelf was al een omstreden constructie. In de Overeenkomst van Novi Sad (1954) verklaarden Servische en Kroatische taalgeleerden dat Serviërs, Kroaten en Montenegrijnen één gemeenschappelijke taal deelden, met gelijkwaardige varianten en twee gelijkwaardige alfabetten: Latijns en Cyrillisch. Het bleef niet bij een vaststelling. Er kwamen plannen voor een gezamenlijke spelling en een gezamenlijk woordenboek: taalkundige eenheid werd actief georganiseerd. Dat riep verzet op. In 1967 eisten Kroatische intellectuelen in een verklaring een zelfstandige status voor het Kroatisch als standaardtaal, naast het Servische, Sloveense en Macedonische. In 1971 volgde de Kroatische Lente, een beweging die hard werd neergeslagen. Het boekje verscheen dus in een tijd waarin over de naam van de taal bepaald niet vrijblijvend werd gedacht.

Latijns of Cyrillisch?

Servo-Kroatisch kent twee schriften, die systematisch met elkaar corresponderen. In de negentiende eeuw hervormde Vuk Karadžić het Servische Cyrillisch volgens het principe "schrijf zoals je spreekt". Aan Kroatische kant ontwikkelde Ljudevit Gaj een Latijnse spelling, de gajica, die de klanken met diakritische tekens (č, š, ž) weergeeft. In het gestandaardiseerde Servo-Kroatisch golden beide schriften als gelijkwaardig. Daardoor staan lj, nj en dž in het Latijnse schrift als lettercombinatie voor één klank: ze corresponderen met de enkele Cyrillische letters љ, њ en џ.

Voor een Nederlandse toerist was het Latijnse schrift veruit het gemakkelijkst. Dat de reeks daar bewust voor koos, is aannemelijk, maar of het voorwoord dat zegt, moet nog blijken.

Drie woorden, drie verhalen

De woordkeuze in het boekje levert drie mooie case studies op.

Avion. Voor "vliegtuig" geeft het boekje avion, niet zrakoplov. Avion is een leenwoord uit het Frans, gangbaar in Servië en ook in de Kroatische spreektaal. Zrakoplov ("luchtvaartuig") is een samenstelling uit eigen materiaal, die Kroatische taalpuristen verkiezen. Het boekje kiest daarmee voor een gangbaar internationaal leenwoord.

Vrijeme. Voor "weer" staat er vrijeme, niet vreme. Dat is geen woordverschil maar een klankverschil. De Oudkerkslavische klinker die we jat noemen (geschreven ѣ) ontwikkelde zich in het Zuid-Slavisch verschillend. In het ekavisch, de norm in Servië, werd het e. In het ijekavisch, de norm in Kroatië, Bosnië en Montenegro, werd het je of ije. In het ikavisch, een dialectvariant in delen van Kroatië en Bosnië, werd het i. Hetzelfde patroon zie je in mleko / mlijeko / mliko ("melk") en dete / dijete / dite ("kind"). Een leuk detail: in beide varianten betekent dit woord zowel "weer" als "tijd".

Vlak én voz. Voor "trein" geeft het boekje beide woorden. Voz is gangbaar in Servië, terwijl Kroatisch en Sloveens vlak gebruiken. Het boekje zet ze naast elkaar als gelijkwaardig, en dat is de Joegoslavische compromisgedachte in een notendop: niemand hoefde zich buitengesloten te voelen.

Let wel: het boekje combineert hier verschillende standaardvormen, geen losse dialecten. Dat verschil is precies waar het verhaal om draait.

Kader: drie keer "wat"

Vrijeme en *vreme* zeggen iets over uitspraak, maar de dialectologie kent nog een tweede indeling, die dwars daarop staat. Slavisten onderscheiden drie grote dialectgroepen, genoemd naar het vragende voornaamwoord "wat": što in het štokavisch, ča in het čakavisch en kaj in het kajkavisch. Het štokavisch is de basis van alle vier de moderne standaardtalen: Servisch, Kroatisch, Bosnisch en Montenegrijns. Het čakavisch wordt gesproken langs de Adriatische kust, op de eilanden en in Istrië. Het kajkavisch hoort thuis in het noorden van Kroatië, rond Zagreb, en staat dicht bij het Sloveens.

De twee indelingen kruisen elkaar. Het čakavisch is grotendeels ikavisch, het kajkavisch grotendeels ekavisch, en binnen het štokavisch komen alle drie de weerspiegelingen van de jat voor. De standaardtalen zijn dus geen "dialecten", maar bewuste keuzes uit dit palet. Het vrijeme uit ons boekje hoort bij de ijekavische norm.

Wat het boekje niet zegt

Een zakgids is geen wetenschappelijke bron, en dat maakt hem juist interessant. Het boekje presenteert zichzelf niet als een politiek document: een Nederlander moest in Dubrovnik een kamer kunnen boeken en in Belgrado de bus vinden. Daardoor laat het zien wat in de praktijk als "normaal" gold, zonder de ideologische lading die latere taalpolitiek eraan gaf.

Een tweede boekje zou kunnen laten zien hoe dat verschoof. In 1989 verscheen de 24e druk, ruim dertig pagina's dikker, kort voor het land uiteenviel. Welke woorden zijn toegevoegd of verdwenen? Is de balans tussen Servische en Kroatische vormen veranderd? Ik zoek dat exemplaar nog. Wie er een heeft liggen: ik hoor het graag.

De taal leeft, de naam niet

Na 1991 werden Kroatisch, Servisch, Bosnisch en later Montenegrijns steeds nadrukkelijker als afzonderlijke standaardtalen gecodificeerd en benoemd, met eigen normen, woordenboeken en spelling. De taal veranderde niet plotseling in vier talen toen Joegoslavië uiteenviel; de standaardisering, de naamgeving en de instituties veranderden.

Taalkundigen verschillen van mening over wat dat betekent. Sommigen spreken van vier talen, anderen van één *pluricentrische* taal met meerdere standaardvarianten, vergelijkbaar met het Duits of het Nederlands. In 2017 tekenden intellectuelen uit de regio de *Verklaring over de gemeenschappelijke taal*, die het tweede standpunt verwoordt. Zeker is dat sprekers elkaar zonder tolk verstaan.

Het boekje uit 1972 bevat dus geen dode taal, want het staat vol met woorden die nog elke dag worden gebruikt. Alleen de naam op de omslag is verdwenen, samen met het land dat die naam nodig had.

LENIN



LAAT HET COMMUNISME OPBLOEIEN.*

EEN REVOLUTIONAIRE BLOEMPOT

ONTWORPEN DOOR TAMARA STOFFERS



EENVOUDIG EN BIJ JOU THUIS!

NU BESCHIKBAAR
IN ENERVERENDE KLEUREN
ALS BOLSJEWISTISCH ROOD
EN BETONGRIJS

✳ PRODUCTWAARSCHUWING

VERGEET DE INHOUD NIET BIJ TE KNIPPEN,
ANDERS LOOPT HET VOLLEDIG UIT DE HAND.

LENIN ACHTERNA

Lenin was een goed spreker, maar bovenal een groot strateeg. Hoewel zijn standbeelden tot op de dag van vandaag in alle uithoeken van de voormalig Sovjet-Unie te vinden zijn (en daarbuiten!), moest hij eigenlijk weinig hebben van al die zelfverheerlijking. Vanuit zijn socialistisch gedachtegoed verworp hij de cultus van het individu, maar zag hij tegelijkertijd in dat met doeltreffende beeld-vorming de massa te winnen valt. De meeste standbeelden zijn pas na zijn dood geplaatst. Standbeelden, trots op hun sokkel of juist beklad of in de steek gelaten, weerspie-gelen niet alleen de eigentijdse geschiedenis, maar vormen met hun verschijning ook een graad-meter voor de huidige politiek. We gaan Lenin achterna op negen opmerkelijke locaties.



1. VERBORGEN



Vanadzor – Het verhaal gaat dat dit één van de eerste Leninbeelden ooit is geweest. Nu staat het op een voor velen vergeten plek; op het terrein van een inmiddels tot privébezit verworden Komsomolkamp. Slechts een handjevol urban explorers kent de exacte locatie, die bovendien omheind wordt door een hek.

2.

Choedzjand – Dit beeld van Lenin stond eerst prominent op het centrale plein van de stad. Nu staat daar een (nóg veel groter) standbeeld van Ismoil Somoni, een belangrijk figuur uit het 9e-eeuwse Samanidenrijk — een geschiedenis die Tadzjikistan nu gebruikt om de nieuwe,



post-Sovjet identiteit te vormen. Lenin werd in 2011 verplaatst naar het overwinningspark, ergens aan de buitenrand van de stad, waar het tussen het onkruid en de muggen staat te verkommeren. Aan de kant gezet, net als het tijdperk waar hij de belichaming van is geworden.

3.

Amasia – Om dit beeld te kunnen vinden moet je even zoeken; hij staat namelijk niet meer op de sokkel op het dorpsplein en maar weinig bewoners weten dat het beeld inmiddels op een verloederd grasveldje naast een oud flatgebouw staat. Op de sokkel die op het



plein leeg over is gebleven is met graffiti het woord ‘Artsach’ gespoten: de Armeense benaming voor de betwiste Nagorno-Karabach-regio. Lenin verdween en met hem de vriendschap der volkeren (als die ooit heeft bestaan).

4. GROOTS

In de buurt van **Volgograd** trekt niet alleen de Mamajev-Koergan de aandacht, het 82 meter hoge standbeeld ter nagedachtenis aan de doden die in Stalingrad (oude benaming) tijdens de Tweede Wereldoorlog vielen, maar in de stad staat ook het grootste Lenin-monument ter



wereld. Vóór Chroestsjov stond hier Stalin, maar na zijn politiek van destalinisatie vond er een gedaantewisseling plaats. Nu overziet Lenin het Volga-Donkanaal, het kanaal dat de Kaspische Zee aan de Zwarte verbindt en daarmee (via de Bosporus) aan open water.



5.

Ruim vijfduizend kilometer verderop, in **Oelan-Oede** (de hoofdstad van de republiek Boerjatië), staat het grootste... hoofd van Lenin.



6.

Dit is een foto van het grootste Lenin-monument in Oekraïne, genomen in **Charkov** (Oekraïens: Charkiv) in 2013, een jaar voordat het standbeeld werd omvergeworpen en gesloopt nadat het maandenlang een zichtbaar punt was tijdens de Euromaidan-revolutie in het land.



7. APART

Asjchabad – Dit opmerkelijke standbeeld van Lenin in de Turkmeense hoofdstad maakt de vermenging van culturele invloeden uit de republieken en de Sovjet-Unie waarin zij opgingen tastbaar.

8.

In **Ulaanbaatar**, Mongolië staat dit kleine beeld. Zeldzaam, want Vladimir Iljitsj wordt niet vaak afgebeeld in zijn kindertijd!







9.

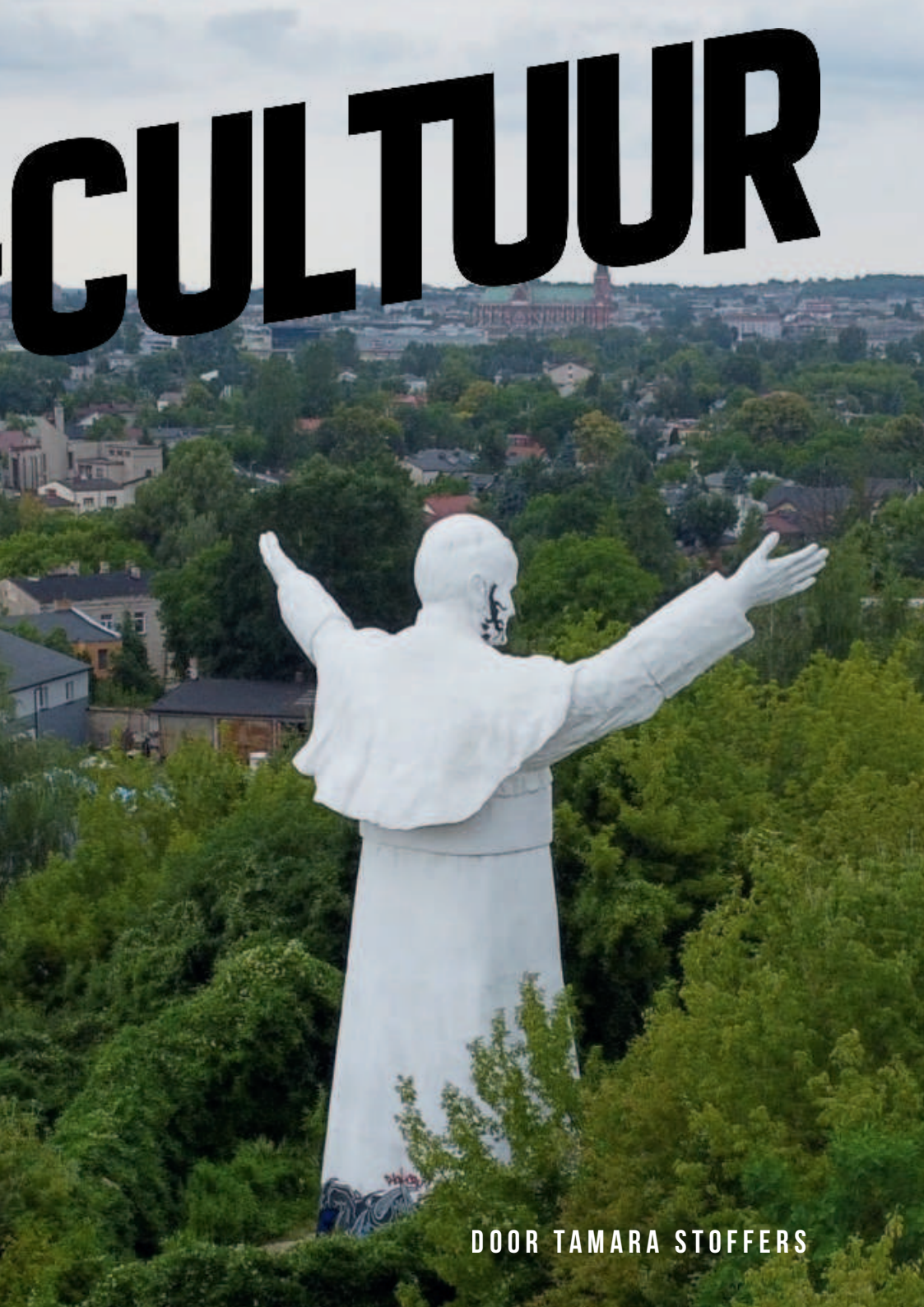
In het dorpje **Barskoon** in Kirgizië vind je langs de weg dit borstbeeld van Lenin. Een klein gebaar, vergeleken met het enorme monument dat zijn kameraad Joeri Gagarin enkele kilometers verderop kreeg... midden in een natuurgebied! Het verhaal gaat dat Gagarin graag zijn vakanties doorbracht in de Kirgizische Socialistische Sovjetrepubliek.

(Foto's; Damiaan Reijnaers met uitzondering van de foto in Volgograd die door Kotjara Kamenskaja is genomen)

PAUS-

HET GROOTSE MONUMENT UIT DE TUINKABOUTER-FABRIEK

-CULTUUR



DOOR TAMARA STOFFERS

In het Park voor Heilige Miniaturen in het Poolse bedevaartsoord Częstochowa staat 's werelds grootste monument ter ere van de voormalige paus, Johannes Paulus II. Met gespreide armen kijkt de witte plastic gigant grijnzend uit over een industriegebied. De sculptuur werd in 2013 onthuld door de burgemeester van het dorp, een aartsbisschop en een acteur die bekend staat om zijn levendige voordrachten van pauselijke teksten. Zowel de lokale als de nationale pers deed uitvoerig verslag van het evenement. Na het optreden van een kinderkoor knipte de aartsbisschop symbolisch een lint om de sculptuur te onthullen, die vanwege haar omvang onmogelijk volledig aan het oog onttrokken had kunnen worden.





Het monument werd gemaakt in opdracht van zakenman Leszek Łysoń. Hij zag dit als een uiting van dankbaarheid; naar zijn zeggen had God hem behoed toen hij zijn verdrinkende zoontje uit de zee redde tijdens een vakantie in Kroatië. Het standbeeld werd vervaardigd door een fabriek in Nowa Sól, die eerder gespecialiseerd was in tuinkabouters. Sinds deze uit de mode raakten, rond 2005, heroriënteerden ze zich op sculpturen voor buitenreclame en zeer kleurrijke kitsch voor binnenshuis. De sculptuur in Częstochowa is niet toegevoegd in het portfolio van het bedrijf, noch staat er iets wat hierop lijkt in hun uitgebreide catalogus. De schaal van het project is uniek; de sculptuur is 13,8 meter hoog en is gemaakt van 7000 kilo kunststof. Het werd in gedeeltes aangeleverd en ter plekke op de heuvel in elkaar gezet. Naar verluid zou het monument oorspronkelijk 10 meter hoog worden, maar toen Łysoń lucht kreeg van een grotere sculptuur in Chile werd er besloten om deze nog met één meter te overtreffen.

Hoewel Johannes Paulus II aanvankelijk aandacht en bezoekers trok, kwamen er maar weinig toeristen naar Park voor Heilige Miniaturen. De entreeprijzen waren hoog, het park werd slecht onderhouden en de eigenaren hadden voortdurend onenigheid. Vanwege onbetaalde rekeningen werd het water en licht al in 2013 afgesloten. Het park sloot officieel in 2020 en viel ten prooi aan vandalisme. Het werd tevens een populaire bestemming voor urban explorers. Mensen beklommen de sculptuur van de paus; ze kropen naar binnen via een klein deurtje in zijn achterkant. In zijn binnenste bevindt zich een ladder, die via een uitgang in zijn nek naar zijn schouder leidt. Een lokale krant deed verslag van een toenemend aantal graffiti's die het gezicht van de paus begonnen te onteren en van zijn interieur vol lege flessen en afval. Een andere krant schreef zelfs dat daklozen hun toevlucht nemen in Johannes Paulus II in de winter.

REACTIES UIT DE OMGEVING

De artistieke kwaliteit van de sculptuur kan zonder omhaal in twijfel worden getrokken. De vreemde proporties en het witte plastic met vergulde details stralen een naïviteit uit die hetzelfde gevoel opwekt als de tuinkabouters en andere kitsch die normaliter gemaakt worden door zijn fabrikant. Vanwege zijn stijve houding en het gebrek aan stofuitdrukking in zijn gewaad doet de figuur denken aan een uit de kluiten gewassen spelpion.
De twijfelachtige esthetische keuzes zijn allicht te herleiden naar de smaak van de opdrachtgever, of misschien simpelweg het gevolg van beperkingen opgeleverd door het materiaal en formaat. Het project is hoe dan ook uniek door zijn oorsprong; een privé-initiatief door een zakenman die zijn dankbaarheid uitte door het plaatsen van een monumentaal religieus oriëntatiepunt in het landschap.

De Vereniging voor Poolse Architecten had in de planningsfase al een oordeel over de sculptuur; het betrof horizonvervuiling van lage kwaliteit. Er werd geen gehoor gegeven aan het bezwaar dat zij indienden bij de gemeente. Protesten op Facebook zorgden wel voor een kleine wijziging van de plannen; de zegende omhelzing van de paus rijkt nu uit naar het Częstochowa, waar hij zich eerst van het plaatsje af zou wenden.

In recensies van de sculptuur, gevonden op forums en sociale media en gedateerd na de opening, voert ironie en



remo29 Architects about the giant figure of the pope: This is k... 10.04.13, 10:33

The very idea of a 14-meter figure and the Miniature Park is so funny that it is impossible to ridicule this idea more.

reply Link Report



Guest: guest4 Re: Architects with a giant figure of the pope: This IP: 95.108.119.* 10.04.13, 09:52

I'm not worried, communist monuments also seemed eternal.

reply Link Report

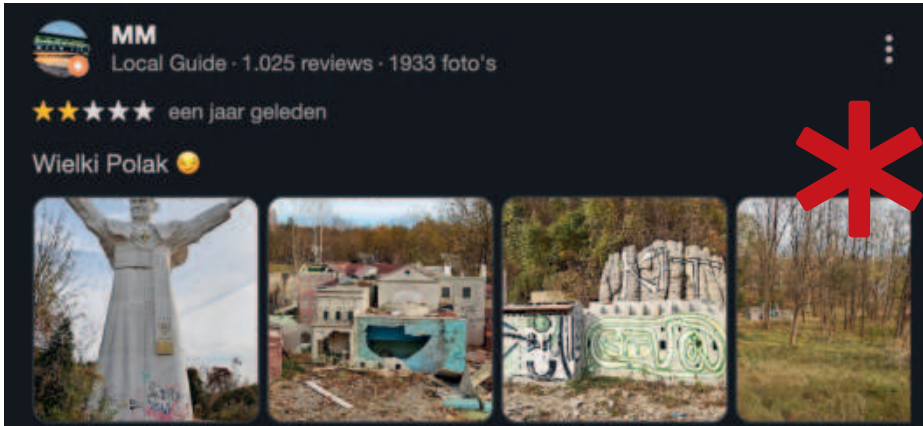


Foto's

Openingsceremonie: Bartolomiej Romanek voor Częstochowa Nasze Miasto
Verval; Dawid Wygaś voor Częstochowa Nasze Miasto
Commentaar: gazeta.pl

kritiek de boventoon. Het wordt duidelijk dat het monument niet gewaardeerd of serieus wordt genomen als religieus object. Een lokale bewoner zegt dat het miniaturenpark "noch goede replica's van de heiligdommen toont, noch een uiting is van oprechte vroomheid." Onder een twee sterren review op Google, met als bijlage een foto het gigantische monument, staat enkel het dubbelzinnige "een grote/grootse Pool :)" Er wordt geopperd dat zijn omvang de enige verklaring is dat hij relatief ongeschonden is gebleven door vandalen, waar de miniaturen in het park onherstelbaar zijn beschadigd. Mensen zijn tevens van mening dat het gezicht van de sculptuur opvallende gelijkenissen vertoont met Mariusz Pudzianowski; een Poolse MMA-vechter die meermaals werd uitgeroepen tot de sterkste man ter wereld. Zodoende wordt er op het internet vaker naar het monument verwezen als 'Pudzian'.

De forumbezoekers bestempelden de sculptuur unaniem als kitsch, maar waren het er niet over eens of dit het monument totaal waardeloos maakt. Er werd verwezen naar andere architectonische interventies, die uiteindelijk het uithangbord zijn geworden van de steden waarin ze zijn geplaatst; "Las Vegas, bijvoorbeeld, toont aan dat er vraag is naar kitsch en rotzooi. Als dat al zo is, waarom zouden we daar dan geen gehoor aan geven? Kitsch is niet besmettelijk, het is geen pest of zelfs geen eczeem. Je kunt er gerust naast wonen." Jasiu voegt hieraan toe; "Deze figuur is zo overduidelijk kitsch dat het acceptabel wordt. Voor mij is het net een rariteit uit een circus, een moderne versie van 'de vrouw met de baard'. Het toppunt van wansmaak en glitter."



Dit monument is een goed voorbeeld van de beperkte creativiteit en visie van sommige mensen in Częstochowa. Als ze nu een projectontwikkelaar uit de Verenigde Arabische Emiraten hadden aangenomen en er mee op zouden houden overal kleine paus-figuren te plaatsen, dan hadden ze een Johannes Paulus II kunnen oprichten die groter en hoger was geweest dan de Burj Khalifa. Binnenin zouden ze kerken kunnen bouwen, scholen, kinderdag-verblijven, kantoren, appartementen, hotels, bioscopen, restaurants, winkels, draaimolens, wat dan ook. De bewoners van Częstochowa zouden de hele dag in de paus kunnen doorbrengen.*

*(*Ik droom bijvoorbeeld van een plek waar mensen elkaar zouden kunnen ontmoeten om eenzame sokken uit te wisselen. Die waarvan de wederhelft op mysterieuze wijze is verdwenen in de was.)"*

- Teletubby op Gazeta.pl

De kritische commentaren, het voortschrijdende verval in combinatie met de passiviteit van instanties die ervoor zouden kunnen zorgen dat de sculptuur wordt behouden tonen aan dat er weinig waarde wordt gehecht aan het monument. Het park, inclusief de paus, is in december 2025 op een veiling door een incassobedrijf verkocht. Het is onduidelijk wat het verdere lot zal zijn van de sculptuur, vooral nu er aan zijn voeten een nieuwe woonwijk uit de grond wordt gestampt.
Er is weinig aanleiding om te geloven dat de heilige nog lang onderdeel zal zijn van het landschap, al verrijzen er op andere plekken in Polen wel steeds nieuwe monumenten ter ere van de Poolse paus. Deze gaan vaak eveneens gebogen onder twijfelachtige artistieke keuzes. Inmiddels staan er volgens academici minstens 700 monumenten ter ere van Johannes Paulus II in de openbare ruimte. Een bezoeker van het forum relativeert deze trend als volgt; "Ik maak mij geen zorgen. De communistische momenten waren ooit ook voor altijd."

Amsterdam, 2026

Mijn moeder is opgegroeid in Roemenië, in de tijd dat Ceaucescu daar aan de macht was. Zij verafschuwde zijn regime en zodra ze de kans had verhuisde ze naar Boedapest. Later kreeg ze spijt dat ze door haar weerzin tegen Ceaucescu niet meer objecten uit die tijd had bewaard. Met het afwijzen en weggooien van de spullen die herinnerden aan de tijd van Ceaucesco, had ze ook het tijdsbeeld dat bij die objecten hoorde weggegooid. Na haar vertrek uit Roemenië verhuisde mijn moeder naar Boedapest, en hoewel ze Boedapest verliet om met mijn vader te trouwen kwamen we er elk jaar terug om familie te zien, en in aanraking te komen met de wereld die bij haar geschiedenis vóór Nederland hoorde. Ik ging Boedapest zien als mijn tweede thuis.

Met de komst van Orbán veranderde dat thuis. Eerst onzichtbaar, maar naarmate Orbán langer aan de macht was werd zijn aanwezigheid in het straatbeeld van Boedapest steeds dominanter. Straatnamen werden aangepast, monumenten werden toegevoegd of juist verwijderd, gebouwen werden vervangen of nieuw gebouwd en poster-zuilen en billboards droegen in toenemende mate de standpunten van de regering uit. De stad die ik liefhad werd de arena van politieke strijd ingetrokken.

Ik besloot dit proces vast te leggen. Eerst per toeval, toen er een standbeeld geplaatst bleek te zijn en ik toevallig mijn camera bijhad om het vast te leggen. Later deed ik het bewust, met de spijt van mijn moeder over de spullen uit de tijd van Ceaucesco in het achterhoofd: ik wilde het tijdsbeeld van Orbán, en wat dat deed met mijn stad bewaren. Dit heeft geleid tot een fotoserie die 13 jaar overspant en bestaat uit honderden foto's. De foto's op de komende pagina's zijn hier een selectie van.

Rada Ruijter



Een veranderend politiek landschap door de lens van een analoge camera

Augustus 2014

Mijn moeder riep me naar de computer die in de slaapkamer van mijn oma stond. Op het scherm stond een Facebookbericht van een kennis die vertelde dat 's nachts een standbeeld was geplaatst op het Vrijheids-plein ('Szabadságtér'). Nieuwsgierig geworden gingen mijn moeder en ik kijken. Ik pakte de analoge camera die ik van mijn vader had geleend mee voor het geval er iets te fotograferen viel. Er bleek een groot standbeeld, in een soort neo-classistische stijl te zijn geplaatst, ter herdenking aan de slachtoffers van de Duitse bezetting. Hongarije was afgebeeld als de aartsengel Gabriël, en Duitsland als de donkere adelaar die toeslaat uit de hemel. Er was al langer discussie over de komst van dit beeld; gezien Hongarije in de Tweede Wereldoorlog vol overtuiging de kant van de Duitsers hadden gekozen, zagen critici van de regering de plannen voor dit beeld als een poging om de geschiedenis op te poetsen. Het beeld kwam er alsnog, maar nu heimelijk geplaatst in de nacht en beschermd door politie-agenten. Rond het standbeeld stonden enkele agenten opgesteld, maar in de straten rond het plein telden we zeker 200 agenten in totaal. Er waren ook enkele demonstranten, die spanddoeken en pamfletten plaatsten rond het beeld. Deze liggen er tot op de dag van vandaag nog, inmiddels verkleurd door de zon en de regen waaraan ze blootgesteld zijn. De plaatsing van dit beeld bleek de eerste in een reeks van plaatsingen, en verplaatsingen van beelden die de jaren daarna zouden volgen.

Juli 2017

Onder Orbán ontstond een, al dan niet bewust aangewakkerde, hernieuwde interesse in de Hongaarse geschiedenis. De bewondering van het Hongarije rond het jaar 1000, het moment waarop christelijk Hongarije werd gesticht door koning Stefan, neemt hier een bijzondere plek bij in. Het schrift dat uit die tijd stamt, 'rovasirás', raakte onder (extreem) rechtse groepen populair. Men gebruikte het in tattoo's en dorpen met een (extreem) rechtse meerderheid hingen onder het bord met hun plaatsnaam een extra bord met de



plaatsnaam geschreven in rovasirás. Ook ontstonden er festivals waar Hongaren konden ervaren hoe het leven in de 10de eeuw geweest moest zijn. De reclame voor deze festivals werd breed uitgemeten in het straatbeeld, met posters in de Hongaarse driekleur, vlaktes met Hongaarse ruiters en teksten in rovasirás.

Augustus 2021

Vanaf 2020 begon Orbán referenda uit te schrijven. Zo zijn er referenda geweest over de positie van Hongarije wat betreft de oorlog in Oekraïne, maar ook over de inspraak die Brussel in Hongarije zou moeten hebben, het aantal migranten dat Hongarije zou moeten opnemen en de hoogte van het minimumloon. Deze referenda waren sterk sturend - iedereen kreeg een brief thuis met een flyer die de context moest schetsen, en een formulier waarop zowel de vraag als de aan te kruizen antwoorden sterk sturend waren. De campagnes voor deze referenda was bijna permanent - als het ene referendum geweest was begon de volgende maanden-lange campagne. Deze campagnes hadden ook een continue aanwezigheid in het straatbeeld; voor elke campagne werden grote hoeveelheden billboards en reclamezuilen beplakt, met posters die campagnevoerden voor het standpunt van de regering.





Augustus 2022

De Chinese regering had van de Hongaarse regering toestemming gekregen om een universiteit te bouwen aan de rand van Boedapest, de Wuhan Universiteit. Wat de deal precies inhield voor de Hongaren is nooit helemaal duidelijk geworden. Wat wel duidelijk was, is dat de stad Boedapest niet zat te wachten op een Chinese Universiteit binnen haar stadsgrenzen, maar hier ook niks tegenin kon brengen als de regering haar zin doorzette. Dit leidde tot een kleine, maar zeldzame daad van verzet vanuit het bestuur van Boedapest. Hoewel zij geen zeggenschap had over de plaatsing van de universiteit, had zij wel zeggenschap over de straatnamen van de straten rondom de nieuw te bouwen universiteit. Daarop veranderde zij deze straatnamen in namen die de Chinese overheid niet zouden bekoren; de Dalai Lama straat, de straat van het vrije Hongkong en de straat van de Oeigoerse martelaren. De universiteit is uiteindelijk nooit gebouwd. Alleen de straatnaam-bordjes staan nog eenzaam langs een weg waar nooit iemand komt.



Augustus 2022

Ter ere van het duizendjarig bestaan van het christelijk Hongarije van koning Stefan, liet de regering een monument maken op het plein voor het parlement. Het monument bestond uit een pad dat langzaam de grond in liep, uitkomend in een ondergrondse ruimte met eeuwigbrandend vuur. Langs de wanden van dit pad stonden de plaatsnamen van alle plaatsen die volgens de regering bij het crhistelijke Hongarije hoorden. Een groot deel van deze plaatsen bevindt zich inmiddels niet meer binnen Hongaarse grenzen, maar valt onder Slowakije, Roemenië, Slovenië, Servië of Oekraïne. De plaatsnamen op deze wanden werden geschreven op de oorspronkelijke Hongaarse wijze. Mijn eigen familie komt oorspronkelijk uit Transilvanië en is pas later naar Boedapest verhuisd. De verbazing van mijn moeder was dan ook groot toen ze ontdekte dat de plaats waar ze gestudeerd had, Timisuara, groot op de wand van het monument was geschreven als ‘Temesvár’. Door de jaren heen was het (volgens de regering onterechte) verlies van Hongaars grondgebied, en het aanhalen van de banden met Hongaarse minderheden een terugkerend thema in regeringsuitingen.

De heuvel van Buda was in de Tweede Wereldoorlog zwaar bevochten, waardoor veel gebouwen in puin waren komen te liggen. Na de oorlog zijn de kapotgeschoten gebouwen herbouwd in de modernistische stijl die toen leidend was. Orbán besloot dat dit niet paste bij het Boedapest zoals hij dat voor ogen had en liet een groot deel van deze gebouwen slopen. De gebouwen die er oorspronkelijk gestaan hadden liet hij herbouwen, maar met de bouwmethodiek van nu. Van veraf ogen de gebouwen als de gebouwen zoals ze er oorspronkelijk uit moeten hebben gezien, al zijn ze wel een stuk schoner dan de meeste gebouwen in Boedapest. Van dichtbij zie je echter dat de gebouwen veel nieuwer zijn dan hun stijl doet vermoeden; de kozijnen zijn modern en de gevel is opgebouwd uit losse, geprefabriceerde elementen. Zowel het slopen van de oorspronkelijke, vaak interessante bebouwen, als het terugbouwen van deze gebouwen leidde tot verhitte discussies onder architecten en zelfs enkele demonstraties. Dat laatste is opvallend, omdat zowel Hongaren als architecten weinig demonstreren.





Augustus 2025

De regering Orbán legde door de jaren heen steeds meer nadruk op de waarde van het traditionele gezin, en de noodzaak dat deze gezinnen gesteund met als doel dat ze zoveel mogelijk kinderen kregen. Dat laatste had ook sterk te maken met het lage geboortecijfer, en de grote aantallen Hongaren die migreerden naar het buitenland tijdens de Orbán-jaren. Dit leidde tot een uitgebreid subsidiepakket voor gezinnen, maar ook tot vele campagnes. De campagne op de foto was een campagne op het vliegveld van Boedapest, waarbij in allerlei talen (Engels, Frans, Chinees, Russisch) werd duidelijk gemaakt dat Hongarije een land is dat vriendelijk is naar families.

Augustus 2025

Waar de posters tijdens de jarenlange campagnes van Orbán bijna altijd ongemoeid werden gelaten, veranderde dit tijdens de verkiezingen van 2026. Er ontstond een verwoed gevecht om het plaatsen van borden, posters, die weer werden weggescheurd en/of beklad door tegenstanders, zoals ik dat niet eerder heb gezien. De poster op de foto is beklad met de tekst ‘Ruszkik Haza’, wat een zin is die vaker is gebruikt door tegenstanders van Orbán tijdens de campagne. Orbán is bekend geworden met een speech die hij in 1889 gaf, nadat de Russen al te kennen hadden gegeven dat ze zich volledig zouden terugtrekken uit Hongarije. In zijn speech op het Heldenplein van Boedapest riep de jonge student Orbán Viktor de Russen op naar huis te gaan (‘Ruszkik Haza’). De speech werd op tv uitgezonden, en maakte hem in één klap bekend in heel Hongarije. Toen in de laatste jaren van zijn regering Orbán zich steeds vriendelijker gedroeg richting Rusland, werd de quote uit zijn beroemde speech steeds vaker door tegenstanders tegen hem gebruikt. De dame die de andere kant van het bord bekijkt is mijn moeder, met wie ik in de laatste week van de campagne Boedapest was gekomen om te stemmen en mee te maken wat er zou gebeuren.





April 2026

Niet alleen de posters en borden werden onderdeel van de campagnestrijd, de hele stad leek in de weken voor de verkiezingen te veranderen in een canvas waarop voor- en tegenstanders van Orbán en Magyar Péter elkaar bevochten. Op de wand op de foto heeft de eerste schrijver 'Magyar Péter takarodj' geschreven ('Wegwezen Magyar Péter'), waarbij 'wegwezen' door een ander is doorgestreept en vervangen door 'wint'. Ook het woord 'wint' is later weer door iemand anders doorgestreept. Het is symbolisch voor de sfeer die in de weken in de stad hing; bijna iedereen die je tegenkwam zei iets over de aankomende verkiezingen, of wilde iets zeggen maar durfde dat niet. Ook mensen die nooit iets anders hadden gedaan met politiek dan soms stemmen, begonnen hun vrienden en familie in buitenland te berichten met de oproep naar Hongarije te komen om te gaan stemmen en hingen hun balkons en ramen vol posters en spandoeken. In Nederland keek ik hier nooit van op, maar het is de eerste keer dat ik in Hongarije zo openlijk campagnestrijd zag, en dat er zo openlijk over politiek gesproken werd.

Ook tijdens deze verkiezingscampagne beplakte de partij van Orbán elk mogelijk oppervlakte met haar posters. Door de jaren heen was het steeds normaler geworden op politieke tegenstanders op deze posters af te beelden, en dat was deze campagne niet anders. Volodimir Zelensky en Magyar Péter werden afgebeeld als twee gezochte criminelen, met daaronder te tekst dat deze mensen gestopt moesten worden. Wederom uitzonderlijk was de reactie; straat na straat werden borden en bushokjes volgekalkt door tegenstanders, in dit geval met de tekst ‘staatsterreur’ (‘államterror).

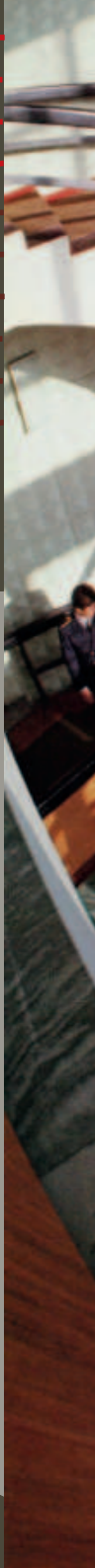


April 2026

Enkele maanden na het verlies van Orbán ging ik terug naarBoedapest. Eerst dacht ik dat ik het me verbeeldde, maar nadat ik mijn familie en vrienden ernaar vroeg bevestigden ze mijn vermoedens; de sfeer was anders. Losser, uitgelatener, hoopvol. Wat er aan de voet van de Margit-brug gebeurde geeft dit misschien wel het beste weer. De Donau was door aanhoudende droogte gezakt, waardoor voor het eerst de grond rond de voet van de brug droog kwam te liggen. Deze plek bleek bezaaid te liggen met keien en stenen. Hongaren, jong en oud, trok hiernaartoe, en begon hier gezamenlijk te bouwen. Bezorgd om wat de droogte zou betekenen, maar ook blij met de nieuwe speelruimte.
Men bouwde niet met een doel, maar gewoon omdat het kon. Met uitzicht op het parlement dat ze jarenlang gevreesd hadden.







HET STUDENTENBLAD VOOR DE SLAVISTIEK

EDITIE 1, 2026